

Gnéithe de Structúr agus de Chumadh Talland Étair

Ó Dónaill, C. (2005). Gnéithe de Structúr agus de Chumadh Talland Étair. *Taighde agus Teagasc*, 5, 40-52.

[Link to publication record in Ulster University Research Portal](#)

Published in:
Taighde agus Teagasc

Publication Status:
Published (in print/issue): 01/01/2005

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

General rights
Copyright for the publications made accessible via Ulster University's Research Portal is retained by the author(s) and / or other copyright owners and it is a condition of accessing these publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy
The Research Portal is Ulster University's institutional repository that provides access to Ulster's research outputs. Every effort has been made to ensure that content in the Research Portal does not infringe any person's rights, or applicable UK laws. If you discover content in the Research Portal that you believe breaches copyright or violates any law, please contact pure-support@ulster.ac.uk.

Gn  the de Chumadh agus de Strucht  r Talland   tair*

Caoimh  n    D  nail
Ollscoil Uladh, C  il Rath  in

R  AMHRA

Is s  cal gearr de chuid na Sraithe Ulta      Talland   tair at   taghta annas chugainn in dh   l  mhscr  bh  in mheamraim: an Leabhar Laighneach (LL), a breacadh idir 1151 agus 1224 agus at   ar caomhn   i gCol  iste na Trion  ide, Baile   tha Chra  , agus Harleian 5280 (H), a breacadh sa s  u haois d  ag agus at   ar caomhn   i Leabharlann na Breataine, Londain.   n anaill   at   d  anta agam ar an teanga am, is l  ir nach c  ip de th  acs LL    H ach gur sh  olraigh siad go neamhsple  ch   n bhunl  mhscr  bh  in ch  anna a breacadh sa dara leath de r   na Sean-Ghaeilge.¹

ACHOIMRE

Ar chomhairle Chonch  ir, t  ann an file, Aithirne, ar chnairt na h  ireann. Agus    ag taisteal na t  re baineann s   leas as cearta an fhile chun sraith   ileamh ainsp  anta a dh  eanamh. G  illleir go forleathan d     ilimh ar eagla go n-aort  adh s   an t   a dhn  it  ch    agus go gcaillfeadh an t   sin a oineach d   bharr.

I nDeisceart Connacht faigheann s   s  il aonair an r  , Eochaidh mac Luchta, go h  r   na chloigean, sa Mhumhain d  anam s   feis le bean Thiarnaigh Th  adhbhuilligh agus i ina leaba lu   seoil; i nDeisceart Laighnean faigheann s   dealg ina raibh ceithre sc  r unsa de dhearg  r. T  ann s   ina dhiaidh sin chuig r   Laighnean, Meas Geaghlra, a cheadaionn d   an o  che a chaitheamh i dteannta a mhn   c  ile, Buan, ach mionnaionn s   nach bh  e  dfadh U  t  ch aonair i a thabhairt leis mura dtabharfadh s   f  in uaird   i. Mar fhreagra air sin, deir Aithirne nach ligfeadh s   f  in d   go dt   go dtabharfadh U  t  ch aonair leis i.

Agus bliain caite i gC  inge Laighnean aige, beartaionn Aithirne ar imeacht   n l  miste  r agus c  ad go leith banr  n leis mar chreach. Agus f  os aige go rachaidh na Laighnigh sa t  ir air a luaithe a

¹ T   m   faoi chomaoin ag An Chomhairle um Thaighde sna D  na agus sna h  ol  tochta   S  isialta a thug maoim  n f  aith  il dom agus m   i mbun taighde ar an   bhar seo.

T   eagr  n nua den t  acs ar f  il anois (   D  nail, 2005 [T   feasta]), agus is leis an eagr  n sin a bhaineann na tagairt   de th  acs an sc  il san alt seo. San   it nach ionann an leagan Nua-Ghaeilge de na haimeacha dl  se san alt seo agus na foirmeacha bunaidh mar at   siad in T  , t   glunais ag deirthead an ailt ina d  ugtar an d   f  oimh.

fh  gann s   an l  miste  r s'acu, cuireann Aithirne faoi choimne coimhdeacht U  t  ch. Nuair a th  ann Aithirne thar an teorainn, tosaionn an t  raiocht, cuireann na Laighnigh agus na hU  t  igh cath ar a ch  ile go dt   go mbriseann an cath ar na hU  t  igh. Teitheadh na hU  t  igh soir a fhad le D  n   adair, mar a bh  il drochbhail orthu agus iad ag fanacht ar thr  pa   athneartaithe teacht. Ceileann Aithirne bia ar na hU  t  igh c   go raibh siad ag f  il bh  is am. Leannan an comhrac ar aghaidh thart ar an d  n. Meas Deadh, dalta Ch   Chulainn, amh  in a bh   ag troid in   adan na Laighneach ag an phointe seo, ach maraionn drong tr   ch  ad Laighneach   , dreach nuair a bh   na hU  t  igh i ndiaidh teacht i dt  r ag   adair.

Lonsaionn na hU  t  igh athneartaithe na Laighnigh in athnair go mbriseann an cath ar na Laighnigh. D  antar na hU  t  igh a thit sa ch  th a chomhaireamh. T  ann Leabharcham    thuaidh chun mn   U  t  ch a chur ar an eolas faoin ch  th. Fiafraionn M  ghain, bean Chonch  ir, de Leabharcham c   hiad go dtreach na hU  t  igh a chonaic s  . Liostaionn Leabharcham iad i bhfoirm roisc, ag cur s  os ar an drochbhall a bh   ar chuid acu agus ar na gaisc   a rinne tuilleadh acu le l  in an ch  tha. Ar deireadh,   t  ch, cuireann s   mn   U  t  ch ar a suaimhneas, ag f  gairt go bh  il an laochra ar a mbealach ar ais go hU  t  igh go buach.

I ndiaidh don ch  th briseadh ar na Laighnigh, d'fhill siad go l  ir abhaile seachas Meas Geaghlra, a d'fhan ar Chos  n Claonta lena ara. De thoradh easaontais faoi chn  , callleann Meas Geaghlra a leathl  mh agus a ara.

Imionn Meas Geaghlra leis ina aonar go dt   go gcastar Connall Cearnach air. T   Connall ar lorg d  ltais d   bheirt dhearth  reacha a mara  odh sa ch  th.   irionn troid eatarhu, troid a dh  eantar cothrom nuair a cheanglaionn Connall leathl  mh d   thaobh. Faigheann Connall an ceann is fearr ar Mheas Geaghlra go nd  cheannann   .

Tugann Connall aghaidh ar an bhaile ansin ach castar Buan, bean Mheis Geaghlra, air ar an bhealach. Deir Connall l  i gur tionnaioch d   i. Iarrann Buan cruth  nas air seo, mar nach bh  il a fhios aici go bh  il an fear c  ile s' aici marbh. T   s   in amhras ar fad go dt   go dtaispe  ann Connall cloigean Mheis Geaghlra di. Tosaionn an cloigean ansin ag athr   datha    dhearg go b  n. Ins  inn Buan do Chonnall gur mar gheall ar an mhi  inn a thug s   d' Aithirne a th  ria sin. Tugann Connall ar Bhuan dul isteach ina charbad, ach iarrann s   c  ad air a fear c  ile a chaoineadh ar dt  s. Ligean s   fa  i aisi agus caitheann s   a corp siar agus i marbh. Tugann Connall ord   d   ara cloigean an r   a thabhairt leis. Nuair a chliseann ar an ara an cloigean a th  g  il, iarrann Connall air an cloigean a fh  g  il ach an inchinn a bhaint as agus a mheascadh le haol chun liathr  id a

dhéanamh de. Filleann Connall ar Eamhain Mhacha ansin agus tá lúcháir ar na hUltaigh gur mharairigh siad rí Laighean.

STAIR NA N-EAGRÁN AGUS NA DTRÁCHTANNA

Ba é Whitley Stokes a chuir *Talland Éclair* in eagar ar dtús sa bhliain 1887. Bhí a eagrán siúd bunaithe ar théacs LL agus níor liostaigh sé ach 100 léamh malartach as H. D'fhág sé píosaí ar lár—línte 18-25 (in TÉ), a bhí ina idirshliocht, dar leis, agus línte 116-175, an sliocht ina n-ainmnítear Mná Uladh agus an rosc. Tá aistriúchán Béarla ag gabháil leis an téacs ach is beag anailis a rinne sé ar an iliomad fadhbanna téacsúla a bhaineann leis. Tá eagrán dioplómaíúil de théacs LL curtha ar fáil ag Best & O'Brien (: 426-33). Rinne Margaret Dobbs (1949) eagarthóireacht ar an dara sliocht a d'fhág Stokes ar lár. Tá laigí san eagrán seo, áfach, mar tá an athscríbhinn s' aici ó LL míchruinn go minic agus níl an t-aistriúchán Béarla ag teacht leis an bhuntéacs in áiteanna. Ba é a príomhchuspóir na hainmnéacha sa sliocht seo a thabhairt chun solais, is léir.

Ó thabobh na tráchtairéachta de, ní raibh agairn go dtí seo ach na tráchtanna a rinne O'Curry (1861), Thurneysen (1921), O'Connor (1967) agus Henry (1978). Níl i dtráchtairéacht O'Curry ach achoimre ar an scéal ach déanamh sé léamh stairiúil air síos tríd. Tosaíonn sé, mar shampla, le "There lived in Ulster in the time of King Conor Mac Nessa, that is, about A.D. 33, a learned poet, but withal a virulent satirist, named *Aithirné*..." (: 266). Is minic a tharraingíonn sé scéalta eile air féin agus is minic a luann sé eachtraí nach bhfuil in *Talland Éclair* ar chor ar bith, mar shampla, nuair a fhionn sé dinseanchas Áth Cliath Cuallann ann gan a fhoinse a lua (O'Curry: 269); tá cló trom ar an idirshliocht anseo:

When the poet's time for departure came at last, he set out from Neas with all his rich presents, his cattle, and his captives, attended by a multitude of the men of Ulster, apparently but to see him safely out of their country... When they came to Dublin, however, they found that the poet's sheep could not cross the river *Life* [or *Liffe*] at the ordinary ford; upon which, a number of the people went into the neighbouring woods, and set to work to cut down trees and branches, so that, in a very short time, they were able to throw a bridge, or causeway, of trees and hurdles across the river, by means of which the poet, his cattle, and train, passed over into the province of Meath...²

Tugann O'Connor aistriúchán ar an chuid ab fhearr leis den scéal, is é sin, aistriúchán atá bunaithe ar achoimre Ghearmáinise Thurneysen (1921: 505-11). Cuireann sé tuairimí in iúl ansin faoi chumadh agus faoi údar an scéil, ina molann sé go bunúsach gur

² Tá an cuntas seo ó *Rennes Dindsenchas* in eagar ag Stokes (1894).

scéal amháin a bhí i ndeireadh *Talland Éclair* agus tús *Bás Chonchobhair* trath. Mar fhianaise leis seo, maíonn sé go dtarlaíonn athrú suntasach sille nuair a thógann Meas Geaghra an cnó ón abhainn (TÉ, l. 183 ar lean); ní amháin sin ach tugann sé "a rambling bit of folklore" ar an scéal síos go dtí seo:

On the surface one would say that the story was the work of a story-teller suffering from acute schizophrenia... It describes a horrible Ulster poet, Aithine Ailigesach - Aithine the Exacting - who goes through southern Ireland humiliating everyone by demanding the impossible from local kings: from one a family heirdoom that has been lost for generations, from another his right eye, from a third his wife. By the traditions of Irish hospitality his demands have to be met until you manage to get the brute outside your own front door, which, for Leinstermen meant the other side of O'Connell Bridge. The Ulstermen, who also know the rules of Irish hospitality, come to escort him home, and are besieged at Howth. After a bitter fight the Ulstermen break the siege and the Leinstermen retreat across the river. So far, any responsible teacher of composition would consider himself soft-hearted in merely telling the author that higher education would be wasted on him, but suddenly an astonishing change occurs, and the story breaks into wonderful narrative prose. (O'Connor: 2-4)

Is giorraisc an cur síos é sin, ar ndóigh, ach tá a chuid tuairimí faoi údar an scéil níos géarchúisí:

In the first half of the ninth century there seems to have been a very good classical school in Kildare, a number of whose students emigrated to the Continent by way of Wales. At the same time there is a group of stories, all produced about this time, all vaguely related to one another and to Leinster, and all with what seem to me slight classical echoes. It is not so much that these still do not represent a primary literature, but that more and more traces of a secondary literature seep in. The best way I can describe this is to show what all of them have in common - a passion for Virgil and a weakness for head-hunting. Two of them also have the classical suicide [i.e. *Talland Éclair* and *Fingal Rónán*], which is almost unknown in Irish. (O'Connor: 49)

Ní gá glacadh leis tuairimíocht seo ar fad, ámh; tá tuilleadh faoi mhóitífeanna thíos.

Leagann Henry béim ar an príomhcharachtar, Aithirné, agus ar chearta an fhile. Tugann sé achoimre ar an scéal, as Gaeilge, atá bunaithe ar eagrán Stokes, agus ar an bhonn sin tá bearnaí aige mar a bhfuil bearnaí ag Stokes agus léamh míchruinn aige mar a bhfuil léamh míchruinn ag Stokes. Sampla de léamh míchruinn is ea *ainiuch lagen* a thuiscint mar logairim, 'Ainech Lagen'—léamh atá lag sa chomhthéacs, fiú, deir Henry: "Níor thuiscce cos Aithirne thar teorainn ag Ainech Laighean ná gur thosaigh an tiomáint" (: 58). Phléigh Knott an mhíthuiscint seo de chuid Stokes in alt léi in *The Irish Book Lover*. Cheartaigh sí léamh Stokes agus d'aistrigh sí an

abairt mar "As soon as Al[ithine] had come from the hono[ur] of the L[aignin] ag rá "i.e. had passed the limit up to which they as hosts had the duty of protecting him" (: 56-7). Sa chás seo, b'fhearr i bhfad an léamh atá ag Harleian (TE, l. 75), agus ní fheadfadh mithuiscint ar bith a bheith ann. Tugann Henry aird ar rogha eilimintí liteartha, amhail móitíf na cuairte tuathalaí (: 56), agus eilimintí sóisialta, amhail mná a ghlacadh mar chreach (: 60), ann. Is aisteach an rud a deir sé agus é ag cur clabhsúr lena aiste: "níl aon amhras ná go bhfuil bruíon Ullach is Laigneach agus oidhe Mheis Geaghra ar théannaí chomh hársa is atá sa traidisiún againn. Níl aon trácht fós ar na Gaeil sa scéal seo!" (: 60). Is aisteach seo ar an ábhar go luaithe ar na Gaeil go sonrach sa téacs (TE, l. 40), agus níos aisti fós, tá an tagairt seo aige ina achoimre féin: "... sa tsí nach dtógfaidís a n-aghaidh go deo arís i measc Gaeil mura gcuirfidís ar fáil dó as an tulach an tseoid ba luachmháire dá raibh ann?" (: 57).

Chomh maith leis na saothair atá luaithe againn, tá aistriúchán Béarla ag Stokes, ina ndearna sé mionathruithe sa bhunastrúchán agus inar fhág sé tuilleadh píosaí ar lár (Hull (eag.): 1898); agus aistriúchán Gaeilge ag Ó Cadhaigh (1956) ina leantar cagrán Stokes.

CUMADH AGUS STRUCHTÚR

Tá saintreithe na luathscéalaiochta ó thaobh struchtúir agus modhanna insinte de le feiceáil go fairsing in *Talland Éitair*. Is mar seo a chuireann McCone síos ar na saintreithe seo:

... early Irish narrative, like that of the Old Testament, is generally uncluttered and fast moving. In practice, this movement can be achieved either in a staccato or a legato manner, so to speak, or for that matter by virtually endless combinations of the two... In addition to the interplay of these staccato and legato effects, the basic progression of the plot was liable to be articulated by alternations between narrative and dialogue... Whether smooth, abrupt or somewhere in between, both narrative and dialogue tend to be quite plain when primarily intended to advance the plot, but both are susceptible of considerable elaboration in order to slow down or even halt the action at crucial points. In straight narrative this is usually accomplished by detailed catalogues of people or by minute and often pleonastic prose descriptions of persons, places, objects or occasions ornamented in varying degrees by parallelism and alliteration, but in dialogue the rhetorics and rhyming syllabic verse... are the standard devices. (McCone 1990: 50-1)

In *Talland Éitair*, mar sin, bunáitear an plota sa chéad alt nuair a théann Aithirne ar chuart na hÉireann ar chomhairle Chonchúir. Tógtar ar an teannas sa phlota de réir a chéile sa chéad trian den scéal leis na héilimh a dhéanann Aithirne ar na ríthe a chashtar air, go dtí go gcuireann sé na hUltaigh agus na Laignigh in adharca a

chéile. Líonann an cath seo an trian láir den scéal (TE, ll. 77-145) agus tá an trian seo féin roinnte go cothrom idir próis, a bhfuil beagán comhrá ann, agus rosc labhartha. Tá an próis féin roinnte idir faisnéis a chuireann leis an phlota agus liostaí ainmneacha, mar atá, roinnt de na hUltaigh a thit sa chath (TE, ll. 113-15) agus na mná a d'éist le céalmhaine Leabharchaime. Is é an fheidhm atá leis na liostaí seo moiliú ar luas na hinsinte sula seoltar céalmhaine allabhrach fhada Leabharchaime isteach (TE, ll. 131-74). Tá an rosc seo as béal Leabharchaime an-ornáidithe, le huaim taobh istigh den líne agus uaim nasctha idir na línte, chomh maith le húsáid focal neamhchoitianta agus sainphatrún comhréireach amhail *imesis*.

Tá tuairisc bheoga dhiamhair sa rosc ar laochra aitheanta Ullach, cé go bhfuil píosaí den sliocht doiléir. Cuirtear radharc suite os ár gcomhair sa rosc, is é sin, an bhail a bhí ar na hUltaigh le hinn agus i ndiaidh an chatha, ach méadaítear ar luas na hinsinte de réir a chéile ó thuairiscí aonair teibí an laochra go dtí go nochtar an plota in aihuair trí fhíricí, a luadh cheana féin sa chéad trian den scéal, a athlua i riocht roisc; mar shampla, athluaítear guth éigean do na hUltaigh cré a ithe agus saile a ól (TE, ll. 166-7), agus go raibh an bua ag na hUltaigh sa chath (TE, ll. 170-4). Cé gur lig an t-údar srian lena shamhlaiocht sa rosc, is léir nach seasann an sliocht seo leis féin ach go bhfuil sé suite go nádúrtha sa scéal ó thaobh struchtúir agus ábhair de; go deimhin, is beag ciall a dhéanfaidh sé dá mbainfí amach as an scéal é.

Anois go bhfuil luas na hinsinte ardaithe agus an fócas ar an phlota arís, bogann an scéal ar aghaidh le Conall Cearnach ag íompar snáitheanna an scéil: chuir Aithirne na Laignigh agus na hUltaigh in adharca a chéile, cailleadh deartháiracha Chonnail sa chath agus tá seiscean anois ag iarraidh éiric a bhaint as rí Laignean (TE, ll. 176-7). Is eachtrúil an trian é an trian deireannach leis an fhócas ar phearsana aonair atá in éadan a chéile. Ó thaobh struchtúir de, tá an trian seo roinnte go cothrom idir próis agus comhrá, agus cé go bhfuil luas maith faoin insint, ní shroichteard deireadh an scéil faoi rop rása. Is amhlaidh a dhéantar forbairt loighciúil leanúnach ar an phlota; ní amháin sin, is ar bhealach sultmhar a dhéantar i le meascán de chomhlainn, idir fhisticí agus bhéil, seachtán i dtreo na héigéille i bhfoirm an chúis síos ar mhná Ullach a bheith ag déanamh aithrise ar smál an tríur ab ansa leo. Conall Claon, Cú Chulainn Goll agus Cúscraich Meann (TE, ll. 214-7), agus an tuairisc oirioc ar ghlacadh comhráimh (TE, ll. 234-6).

Is iomaí maise eile atá ar an scéal seo le cois an dea-leagain amach, mar atá, plota loighciúil mealltach a bhfuil an greann, an tuamheala, an ioróin agus an feillbheart ar na príomhghnéithe ann,

gan trácht ar charachtair speisiúla.

AN PLOTA

Is iad seo na cúiseanna atá mar spreagadh sa scéal agus a thiomáineann an plota:

1) *AN CHOIMHINT IDIR NA hULTAIGH AGUS NA RÍTHE SNA CUIGÍ EILE, NA LAIGHNIGH GO hÁIRTHE*

Déantar an choimhint ar an taobh Ullach a phearsantú i dtosach i bpearsa Aithirne. Léirítear an choimhint seo tríd an dimheas atá aige ar na ríthe sna cuiigí eile—rí Dheisceart Chonnacht (TÉ, II. 8-10), rí na Mumhan (TÉ, II. 26-9), rí Dheisceart Laighean (TÉ, II. 36-56), agus rí Laighean (TÉ, I. 56 ar lean). Leathnaítear an choimhint ansin nuair a chuireann na hUlltaigh agus na Laighnigh cath ar a chéile (TÉ, I. 77 ar lean) go dtí go gcuingáitear arís i ar deireadh leis an chomhrac idir Conall Cearnach agus Meas Geaghra (TÉ, I. 197 ar lean).

2) *MASLÚ AGUS COSAINT NA HONÓRA*

Úsáideann Aithirne cearta an fhile mar chosaint nuair a théann sé ag maslú ríthe na tíre. Tá a fhios aige gur féidir leis aon rud is áil leis a éileamh agus a fháil má tá an rí lena oineach a choimeád. Oibríonn sé an chumhacht seo ar mhuintir Dheisceart Laighean fosta, atá i mbaol an t-oineach s'acu a chailleadh i measc phobal na tíre mura dtugann siad seoid as an tUllach dó (TÉ, II. 37-41).

3) *DÍOLTAS*

Cé go dtugann cearta an fhile cosaint d'Aithirne agus é ar a chamechuairt, ní hann di a thuilleadh má thrasnaíonn sé teorainn. Bhí na Laighnigh ag borradh chuige de réir a chéile, agus déanann sé iarracht ansin críoch Laighean a fhágáil agus céad go leith dá mbanríonacha leis. A luaithe a théann sé thar an teorainn téann na Laighnigh sa tóir air chun díoltas a bhaint amach (TÉ, II. 75-7). Is i mian na nUllach Aithirne a chosaint a spreagann an cath eatarthu. Sa trian deireanach den scéal is é misean Chonnail díoltas a bhaint amach dá dheartháireacha go príomha a chuireann an plota chun cinn.

4) *TEACHT AN TUAIR FAOIN TAIRNGREACHT*

Nuair a éilíonn Aithirne luí le bean Mheis Geaghra, rí Laighean, sa chéad trian den scéal, géilleann Meas Geaghra chun an t-oineach s'aige a choimeád ach maíonn sé nach bhféadfadh Ullach aonair ar bith an bhean s'aige a thabhairt ar shiúl leis mura dtabharfadh sé féin

uaidh i ar mhaithe lena oineach. Agus é ag diúltú don mhaíomh seo, fógraíonn Aithirne nach ligféadh sé dó go dtí go dtabharfadh Ullach aonair an bhean leis i ndiaidh dó an cloigeann a bhaint de (TÉ, II. 61-5). Sásaítear an bheirt acu go pointe áirithe: fíoraítear tairngreacht Mheis Geaghra sa mhéid nach dtugtar a bhean ar shiúl go fisiciúil, agus fíoraítear tairngreacht Aithirne sa mhéid is go mbaintear an cloigeann de Mheas Geaghra cé nach dtugann Ullach aonair an cloigeann ná an bhean ar shiúl leis (TÉ, II. 234, 237).

CÁILÍOCHTAÍ LITEARTHA

Tá réimse cáilíochtaí liteartha le sonrú ar an saothar seo a shabhríonn an insint ar lámh amháin agus a chorráinn an t-eisteoir (nó an léitheoir) agus a chothaíonn gaol idir é agus na carachtair, ar an lámh eile.

1) *AN TRUAMHÉALA*

Tá sí seo i gceist go príomha sa chur síos a dhéantar ar na daoine sin a d'fhulaing ceann d'éilímh dháighe Aithirne, agus ar Eochaidh mac Luchta a raibh air é féin a dhalladh, thar aon duine eile (TÉ, I. 11). San eipeasóid ina dtaiscéann Conall cloigeann díchoilaithe a fir chéile do Bhuan, táimid corraithe nuair a fheicimid i ag titim in éadóchas nuair a thuigean si go bhfuil sí fágtha (TÉ, I. 226). Ar na samplaí eile den truamhéala, tá an cur síos ar na hUlltaigh thromghonta agus iad ag fáil bhaís d'easpa bia agus di agus iad faoi léigear i nDún Éadair (TÉ, II. 79-83), na tuairiscí sa rosc ar an drochbhaile a bhí ar chuid de na fir (TÉ, II. 131-74), agus ar deireadh, sa chur síos thrucánta a dhéantar ar Chú Chulainn agus é ag caoineadh bhás a dhalla, Meas Deadh, a mharraig drong trí chéad Laighneach i ndiaidh dó na hUlltaigh a chosaint ina aonar (TÉ, II. 104-7).

2) *AN TUAFÁS*

Tá sé seo i gceist leis na héilímh shuaracha a dhéanann Aithirne agus úsáidtear é i bpáirt leis an truamhéala. Is é suarachas na n-éileamh seo, amhail iarraidh luí le bean rí na Mumhan, Tiarnach Tíadhuilleach, le linn di bheith ina leaba luí seoi, agus an truaillíocht atá taobh thiar dá santú a chorráinn an t-eisteoir/léitheoir. Is é borradh an uafáis a tugann ar na Laighnigh díoltas a imirt ar Aithirne, rud atá intuigthe ar fad. Is cosúil gurb amhlaidh atá an fonn díoltais atá ar na Laighnigh ina chríostalú ar an mhan atá ag an phobal uile—seachas Eochaidh mac Luchta, b'fhéidir—díoltas a imirt air. Ar an dóigh chéanna, féadaimid uafás d'umharú buachalla seacht mbliana d'aois a ionannú le mian

Chonail Chearnaigh díoltas a bhaint amach do Mheas Deadh agus a dheartháir eile, Laoire (TÉ, l. 176 ar lean).

3) *AN ÍORÓIN*

Insítear dúinn nuair a chúlaiigh na hUltaigh a fhad le hÉadar go raibh slua fear ocrach tromghonta sa dúin (TÉ, ll. 79-83). Ba thrua a gcás, ar ndóigh, ach is é a chorraíonn muid go raibh an fear a sháigh isteach i gcath iad ar an chéad dul síos ag doirteadh bainne óna thread seacht gcéad bó le haill in ainneoin ghéarghá na nUlach, le nach mblaisteadh aon duine a chuid. Ba thrua cás Mheis Deadh, a maraíodh i ndiaidh dó na hUltaigh a chosaint ina aonar, ach b'íoronta gur maraíodh é díreach nuair a bhí trúpai ahneartaith Ulladh i ndiaidh teacht i dtír (TÉ, ll. 103-5). Sa trian deireanach den scéal insítear dúinn gur fhan Meas Geaghra agus a ara ar Chosán Claonta ina n-aonar nuair a bhí an cath thart. Agus é ag breathnú ar abhainn, ar ámharaí an tsaoil, chonaic Meas Geaghra cnó mór ar snámh ann. Bhí an t-ara ina chodladh nuair a roinn Meas Geaghra an cnó, ag fágáil a leatha don ara. Ach nuair a dhúisigh an t-ara, chuir sé i leith Mheis Geaghra gur ith sé an cnó ar fad. In ionad an leathchnó a bhí i bhfoiach aige a thabhairt dó ar an toirt, chinm Meas Geaghra ar spórt a bhaint as an ara, ag iarraidh air é féin a mhíniú tuilleadh; sa deireadh bhain an t-ara a leathlámh de Mheas Geaghra, agus nuair a nochtaidh an leathchnó bhí a oiread aiféala air gur sháigh sé é féin. Mar thoradh ar a phíosca beag spóirt, chaill Meas Geaghra a leathlámh chomh maith lena ara (TÉ, ll. 179-96). Fíoraíodh an tairngreacht a rinne Meas Geaghra nach dtabharfadh Ullach aonair a bhean ar shuíl leis, ach cuireadh seo ó bhailíocht beagán, sa mhéid nárbh fhíú d'aon fhear a coláinn mharbh a thabhairt leis (TÉ, ll. 232-3).

4) *AN TURNAH*

Ag pointí áirithe cuirtear cor greannmhar san insint. I ndiaidh dó a leathshuíl a chailleadh agus é féin a dhalladh dá réir, téann Eochaidh mac Luchta chun an locha lena aghaidh a ní. Nuair a fhiadraíonn sé dá ghíolla ar baineadh an tsuíl as a cheann, freagraíonn an gíolla *is derg a nderc dot fhuil* 'is dearg an deirc do d'fhuil', imeartas focal is ea é sin ar ndóigh, ag déanamh tagartha dá logall stíle agus don loch araon atá dearg ó fhuil an rí (TÉ, ll. 14-5). Maidir le Leabharcham, is greannmhar an cur síos a dhéantar ar a cruth *Ba dochrid d'andó a delb na hingine .i. a di thraigid 7 a da nglin inna denud, a di escat 7 a di shail remi* 'Ba dhochraí ina theannta sin deilbh na hiníne .i. a dhá troigh agus a dhá gluin ina diaidh, a dhá gorún agus a dhá sáil roimpi' (TÉ, ll. 88-9). Déantar áibhéil chomh maith ar a barúil ar cad

is builín ann—deirtear linn go mbeadh méid trí scór builín i mbuilín amháin dá cuidse (TÉ, ll. 90-1). Éiríonn leis an chur síos éigialta ar an dóigh a ndéanadh mná Ulach aithris ar smál an laoih ab ansa leo—Conall Claon, Cú Chulainn Goll nó Cúscraich Meann (TÉ, ll. 214-7)—an duarceas a scaipeadh seal idir an eipeasóid inar dhícheannaigh Conall Meas Geaghra agus an eipeasóid dheireanach a bhfuil casadh Chonail ar Bhuan (TÉ, ll. 220-2) mar thús aici.

5) *AN CEART*

Sa chéad eipeasóid den scéal, nuair a chastar Eochaidh mac Luchta, rí Chonnacht, ar Aithirne, déantar an éagóir a rinneadh ar Eochaidh nuair a iarradh a leathshuíl air a chuiteamh in aithbunú cosmach na cothromaíochta, nuair a thugann Dia dhá shuíl úra dó a bhí ar na stíle ab áille a bhí in Éirinn riamh toisc é a bheith chomh faithiúil sin le hAithirne (TÉ, ll. 16-7). Cé go raibh an milleán ar Mheas Geaghra féin gur chaill sé a leathlámh bhí sé i dteideal comhlainn chirt le Conall. Ag an am céanna, ní raibh a oiread sin fich ar Chonall le hAithirne nach raibh sé toilleanach a leathlámh fein a cheangal dá thaobh chun an comhlann a dhéanamh coitrom, agus a fhíor ghaiscigh a choimeád (TÉ, ll. 202-3). Tá comhthreomhaireacht spéisúil le sonú anseo má chuirimid an dá eipeasóid seo i gcomparáid lena chéile, is é sin, géilleadh a aonsuíle ag Eochaidh gan gearán ar bith a dhéanamh, gníomh a thuill dhá shuíl úra dó agus neamhghéilleadh an leathchnó ag Meas Geaghra gan spórt a bheith aige ar dtús, gníomh a thuill cailleadh láithreach a leathlámh dó.

Tá roinnt samplaoidí spéisúla sa scéal seo chomh maith. Nuair a chluineann Cú Chulainn buir a dhalta, Meas Deadh, le linn don chloigean a bheith á bhaint de, cuireann sé i gcás gur geall le ceann amháin de cheithre mhórchorral—neamh ag madhmach, an mhuir ag trá, an talamh ag scaradh nó buir a dhaltasan agus éagomhlann á imirt air—an trúp a chuala sé (TÉ, ll. 105-7). I gceann amháin de na tuairiscí sa rosc, insítear dúinn athnair go raibh ar na hUltaigh cré a ithe le linn dóibh bheith faoi léigear i nDún Éadair, ach an iarraidh seo deirtear go raibh siad ag ithe na cré le fíosc, cosúil le béar ag lí meala (TÉ, l. 166). Ar eagla go mbeadh amhras ar bith ann faoin mhéid a bhí sa chnó a thóg Meas Geaghra as an abhainn, insítear dúinn go raibh sé chomh mór le ceann fí (TÉ, ll. 183-4).

MÓITFEANNA

Úsáidtear roinnt móitifeanna coitianta sa scéal seo chun an plota a stiúradh:

1) *MÓITÍE AN TUATHAIL*

Faighimid leid i bhfiorthús an scéil go leanfaidh drochiarbhairtí cuairt Aihirne nuair a insítear diinn go ndeachaigh sé ar chúairt thuathail na hÉireann (TÉ, II. 4-5).

2) *MÓITÍE CHAILLEADH NA LEATHLÁIMHE AGUS AN FÉINMHARÚ CLASICEACH*

Ina thráchtairéacht ar an scéal seo molann O'Connor go mb'fhéidir gur móitífeanna Laidine iad seo (O'Connor: 49-50). Tá cruthaithe ag McCone (1996), áfach, go raibh móitífeanna seo chailleadh na géige agus an chioclóip (tuigtear gur cíoclóp é Eochaidh mac Luchta sa scéal seo) coitianta i miotaseolaíocht na Ceiltise, na Gearmáinise agus na hInd-Eorpaise. Samhlaítear an cineál seo gortaithe le laochra óga agus carachtair mhíotaseolaíocha de ghnáth, ach sa scéal seo feicimid dhá rí gortaithe ar na dóigheanna coitianta seo, duine amháin acu ar leathshuíl agus an duine eile ar leathlámh. Is mar ghléas chun suíomh a chruthú ina dtástálfar fíor ghaiscígh Chonail a úsáidtear móitífe chailleadh na leathláimhe (TÉ, II. 202-3), agus is mar shíonbailí den drochiarbhairt a lean drochbhreithiúnas Mheis Geaghra san eipeasóid ina gceileann sé an leathchnó ar an ará a úsáidtear cailleadh na láimhe agus an féinmharú (TÉ, II. 187-96).

3) *MÓITÍE NA DROCHAISLINGE*

Is mar ghléas chun breithiúnas Mheis Geaghra a thástáil a úsáidtear an drochaisling ina nochtair an cnó don ara. Tá fios maith ag an ara an cnó a bheith ann ach bréagnaíonn Meas Geaghra an t-ara ar mhaithe le spórt in ionad an cnó a thabhairt dó; léiríonn an rí drochbhreithiúnas, mar sin de.

CLABHSÚR

Idir léamh O'Curry air mar fhoínse staire, bharúil Hull gur 'fuinneog ar ré bharbartha' é (Hull: 86-94), agus iarracht O'Connor ar na píosaí maithe ann a thartháil, is amhlaidh nach ndearnadh staidéar liteartha ceart riann ar *Talland Éclair* agus a cailleadh go réchúiseach leis an fhianaise sna hiarrachtaí a rinneadh go dtí seo. Cé nach raibh anseo ach blaiseadh den saibhreas liteartha atá le fáil ann, is léir gur mithid a cheart a thabhairt don scéal seo mar shaonhar litríochta.

GLUAIS AINMNEACHA DÍLSE

Nua-Ghaeilge

Buan

Conall Cearnach

Conall Claon

Conchúr

Cosán Claonta

Cuscaidh Meann

Dún Éadair

Éadar

Eamhain Mhacha

Eochaidh mac Luchta

Laoire

Leabharcham

Meas Deadh

Meas Geaghra

Mughain

Tiarnach Teadbhuilleach

TÉ

Bíán

Conall Cernach

Conall Clóen

Conchobar

Cassán Clóenta

Cuscraidh Mend

Dún néitair

Édar

Eamain Macha

Echu mac Luchtaí

Lógaire

Leborcham

Mess Dead

Mess Gegrai

Mugain

Tigernach Teibuillech

LEABHARLOSTA

Best, R.I. & O'Brien, M.A. 1956. *The Book of Leinster: formerly Lebar na Núachongbála*, Iml. II. Baile Átha Cliath.

Dobbs, M. 1930. 'The Ban-Shenchus' in *Revue Celtique* 47: 283-339.

—1949. 'Agallamh Leborchaim' in *Études Celtiques* 5: 154-161.

Henry, P.L. 1978. *Saothirlíocht na Sean-Ghaeilge: bunú an traidisiúin*. Baile Átha Cliath.

Hull, E. (eag.). 1898. *The Cuchullin Saga in Irish Literature: being a collection of stories relating to the hero Cuchullin / Translated from the Irish by various scholars*. Londain.

Knot, E. 1949. 'The placename Eadar' in *The Irish Book Lover XXXI*: 56-7.

McCone, K. 1990. *Pagan Past and Christian Present in early Irish literature*. Maigh Nuad.

—1996. 'The Cyclops in Celtic, Germanic and Indo-European Myth' in *Studia Celtica* 30: 89-111.

Ó Cadhlaigh, C. 1956. *An Rúraíocht*. Baile Átha Cliath.

O'Connor, F. 1967. *The Backward Look: A survey of Irish literature*. Londain.

O'Curry, E. 1861 (athchló 1995). *Lectures on the Manuscript Materials of Ancient Irish History*. Baile Átha Cliath.

Ó Donail, C. 2005. *Talland Éclair: A Critical Edition with*

Introduction, Translation, Textual Notes and Vocabulary. Maigh Nuad.

Stokes, W. 1887. 'The Siege of Howth' in *Revue Celtique* 8: 47-64.

— 1894. 'The prose tales in the Rennes dindsenchas' in *Revue Celtique* 15: 272-336, 418-84.

Thumeyssen, R. 1918. 'Zu irischen Texten' in *Zeitschrift für celtische Philologie* 12: 398-407.

— 1921. *Die irische Helden- und Königsage bis zum siebzehnten Jahrhundert.* Halle.